

профільних недержавних організацій, працюють на постійній основі у формі проведення засідань [5].

Отже, досвід багатьох країн показує, що в демократичній державі функціонування системи державного управління, діяльність органів влади різних рівнів, а також процес реалізації державних програм, формування та використання бюджетних коштів повинні відображати першочергово суспільні переваги, в основу чого має бути покладено інтереси громадянськості.

### **Література:**

1. Контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування (іноземний досвід). Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит Комітету Верховної Ради України. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29223.pdf>.
2. Кац Е.М. Принцип прозорості урядових структур: як громадяни Сполучених штатів впливають на державну політику. К, 2000, С. 9.
3. Грузія на шляху розвитку місцевої демократії. 2015. URL: <http://decentralization.gov.ua/reform/item/id/1046>.
4. Посібник з участі громадянськості. Проект “Голос громадянськості” Міжнародний центр перспективних досліджень / За ред. Джини Гілбрет Холдар, Ольги Захарченко. К. : Дизайн-студія «iMedia», 2002. 149 с.
5. Громадська участь у творенні та здійсненні державної політики / Е.А. Афонін, Л.В. Гонюкова, Р.В. Войтович. К., 2005. 250 с.

**Сидор Ірина Петрівна**

*Канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія  
Тернопільського національного економічного університету*

## **КРЕДИТНІ РЕСУРСИ В СИСТЕМІ ПОЗИКОВИХ ФІНАНСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ**

Одним із важливих напрямів функціонування домогосподарств як суб'єкта фінансових відносин є формування достатньої фінансової бази для можливості повноцінного розвитку кожного з членів домогосподарства – безпосередніх власників і носіїв людського капіталу. Основою фінансової бази домогосподарств є джерела формування

фінансових ресурсів домашніх господарств. Обсяг фінансових ресурсів домогосподарства, як і суб'єктів господарювання, в значній мірі залежить від результатів власної фінансово-господарської діяльності, які можуть бути позитивними, тоді формується дохід домогосподарства, або негативними, тоді у домогосподарства не вистачає фінансових ресурсів, що змушує їх звертатись до зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів.

Вагомим фінансовим ресурсом домогосподарств є кредитні ресурси, надані фінансовими установами, здебільшого банками. У таблицях 1 - 2 представлено динаміку наданих кредитів банківськими установами домогосподарствам України у 2013-2017 рр. Так, аналізуючи обсяги отриманих домогосподарствами кредитів у банківських установах слід відмітити, що за період 2013-2017 рр. вони мали строкатий характер, що здебільшого пояснюється економічною політикою банків щодо відсоткових ставок та зменшенням реальних доходів громадян. Якщо до 2014 р. загальний обсяг кредитів, отриманих від банківських установ домогосподарствами зросла до 211,2 млрд. грн., то у 2016 р. їх обсяг склав 163,3 млрд. грн., що на 47,9 млрд. грн. менше. У 2017 р. обсяг наданих кредитів зріс на 10,9 млрд. грн. і становив 174,2 млрд. грн. Серед усіх наданих кредитів домогосподарствам найбільшу частку становлять споживчі кредити (див. табл. 1) – більше 70 %.

*Таблиця 1*

**Динаміка обсягу наданих споживчих кредитів банківськими установами домогосподарствам України у 2013-2017 рр.**

| Роки | Всього кредитів,<br>млрд. грн. | Споживчі кредити |                           |                  |                |
|------|--------------------------------|------------------|---------------------------|------------------|----------------|
|      |                                | всього           | у тому числі за строками: |                  |                |
|      |                                |                  | до 1 року                 | від 1 до 5 років | більше 5 років |
| 2013 | 193,5                          | 137,3            | 50,8                      | 47,5             | 38,9           |
| 2014 | 211,2                          | 135,1            | 51,7                      | 40,9             | 42,4           |
| 2015 | 174,8                          | 104,8            | 33,3                      | 29,5             | 42,0           |
| 2016 | 163,3                          | 101,5            | 34,2                      | 27,8             | 39,4           |
| 2017 | 174,2                          | 122,0            | 42,6                      | 45,2             | 34,2           |

*Джерело: побудовано автором за даними [2]*

Кредити на споживчі цілі, які залучаються домогосподарствами, сприяють збільшенню платоспроможного попиту і дозволяють задовольнити потреби сім'ї до того, як будуть накопичені грошові заощадження у необхідних сумах. Споживчий кредит може виступати як у грошовій, так і комерційної формах.

Таблиця 2

**Динаміка обсягу наданих кредитів на придбання, будівництво і  
реконструкцію нерухомості банківськими установами  
домогосподарствам України у 2013-2017 рр.**

| Роки | Всього кредитів,<br>млрд. грн. | На придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості |                           |                  |                   |                 |
|------|--------------------------------|--------------------------------------------------------|---------------------------|------------------|-------------------|-----------------|
|      |                                | всього                                                 | у тому числі за строками: |                  |                   |                 |
|      |                                |                                                        | до 1 року                 | від 1 до 5 років | від 5 до 10 років | більше 10 років |
| 2013 | 193,5                          | 51,44                                                  | 2,26                      | 3,45             | 6,89              | 38,83           |
| 2014 | 211,2                          | 71,80                                                  | 3,78                      | 3,23             | 7,62              | 57,16           |
| 2015 | 174,8                          | 66,17                                                  | 6,30                      | 3,31             | 7,71              | 48,84           |
| 2016 | 163,3                          | 58,55                                                  | 3,58                      | 2,50             | 7,54              | 44,92           |
| 2017 | 174,2                          | 48,27                                                  | 1,25                      | 1,89             | 8,68              | 36,44           |

Джерело: побудовано автором за даними [2]

Для динаміки споживчих кредитів характерна така ж особливість як і за загальним обсягом отриманих кредитів домогосподарствами. Так, за аналізований період 2013-2016 рр. обсяг споживчих кредитів скоротився з 137,3 млрд. грн. до 101,5 млрд. грн., або на 35,8 млрд. грн.

У 2017 р. було прийнято Закон України «Про споживче кредитування», який передбачив суттєві зміни на користь споживача та зобов'язує фінансові установи висвітлювати перелік необхідної інформації щодо кредитування, зокрема реальну процентну ставку, заборонено рекламу кредитів «під 0%» та кредитів без перевірки кредитоспроможності позичальника та стало можливим укладення договору в електронній формі з накладенням електронних цифрових підписів чи їхніх аналогів [2]. Відтак, обсяг споживчих кредитів у 2017 р. зріс на 20,5 млрд. грн.

Таблиця 3

**Динаміка обсягу наданих інших кредитів банківськими установами  
домогосподарствам України у 2013-2017 рр.**

| Роки | Всього кредитів,<br>млрд. грн. | Інші кредити |                           |                  |                 |
|------|--------------------------------|--------------|---------------------------|------------------|-----------------|
|      |                                | всього       | у тому числі за строками: |                  |                 |
|      |                                |              | до 1 року                 | від 1 до 5 років | більше 10 років |
| 2013 | 193,5                          | 4,73         | 2,04                      | 1,99             | 0,70            |
| 2014 | 211,2                          | 4,32         | 1,46                      | 2,02             | 0,83            |
| 2015 | 174,8                          | 3,82         | 1,08                      | 1,77             | 0,97            |
| 2016 | 163,3                          | 3,25         | 1,04                      | 1,39             | 0,82            |
| 2017 | 174,2                          | 3,85         | 2,2                       | 1,43             | 0,38            |

Джерело: побудовано автором за даними [1]

За терміном укладених договорів зі споживчого кредитування 37% кредитів – це кредити від 1 до 5 років, 34,9% – кредити до 1 року і 28% – кредити більше 5 років.

У структурі кредитів, наданих домогосподарствам у 2017 р. більше 27% припадає на кредити, надані на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості.

Динаміка обсягу цих кредитів у період 2013-2017 рр. вказує на максимальний обсяг їх надання у 2014 р., що становило 71,8 млрд. грн. Зростання обсягів таких кредитів пов'язано із запровадженням нових державних програм щодо пільгового житлового будівництва для молоді та Програми енергоефективності щодо збереження в оселях українців тепла «теплі кредити», відповідно до яких громадянам пропонується відшкодування 20% вартості «утеплення» за рахунок бюджетних коштів. У наступних 2015-2017 рр. обсяг цих кредитів скоротився на 23,6 млрд. грн. і становив у 2017 р. 48,2 млрд. грн. У структурі кредитних ресурсів домогосподарств у 2017 р. 22,16% займали іпотечні кредити, що на 14,69% менше ніж у попередньому році.

*Таблиця 4*

**Динаміка обсягу наданих іпотечних кредитів банківськими установами домогосподарствам України у 2013-2017 рр.**

| Роки | Із загальної суми іпотечні кредити |                           |                  |                 |
|------|------------------------------------|---------------------------|------------------|-----------------|
|      | Всього                             | у тому числі за строками: |                  |                 |
|      |                                    | до 1 року                 | від 1 до 5 років | більше 10 років |
| 2013 | 56,27                              | 2,56                      | 6,09             | 47,61           |
| 2014 | 72,15                              | 3,81                      | 6,42             | 61,92           |
| 2015 | 60,21                              | 3,54                      | 4,50             | 52,16           |
| 2016 | 60,26                              | 3,21                      | 4,37             | 52,67           |
| 2017 | 38,60                              | 1,65                      | 2,61             | 34,33           |

*Джерело: побудовано автором за даними [1]*

Слід відмітити, що позикові фінанси відіграють значну роль у розвитку фінансової сфери задовольняючи інтереси як домогосподарств, так і кредиторів. Занепокоєння фахівців викликають значні суми позикових ресурсів, взятих населенням. Водночас, з метою реальної оцінки рівня кредитного навантаження на фізичну особу необхідно порівняти обсяг позикових коштів та їх власних фінансових ресурсів. Зважаючи на поступово зростаючий рівень фінансової грамотності сучасних домогосподарств в Україні зростає і рівень можливості їх самостійно управляти власним кредитним портфелем. Окрім того,

показник обсягу власних фінансових ресурсів враховує не лише наявні кошти, а й матеріальні ресурси (будинки, квартири, машини тощо), якими володіють домогосподарства, що вказує на перевищення власних коштів над обсягом кредитних боргів.

Основними причинами скорочення обсягу кредитних ресурсів домогосподарств в останні роки є: зростання облікової ставки НБУ, рівень попиту на банківські продукти, платоспроможність домогосподарств та рівень інфляції.

### **Література:**

1. Офіційний сайт Національного банку України URL: <http://www.bank.gov.ua/Statist/sfs.ht> (дата звернення: 20.11.2018).
2. Що передбачає новий Закон «Про споживче кредитування»? URL: <https://finpost.com.ua/news/3645> (дата звернення: 20.11.2018).

**Сидорчук Анатолій Андрійович**

*Канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія  
Тернопільського національного економічного університету*

## **ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ**

При затвердженні паспортів бюджетних програм визначаються цілі, які мають бути досягнуті за результатами її реалізації і які знаходять своє відображення у показниках затрат, продукту, ефективності та якості бюджетної програми [1]. *Показники ефективності* при реалізації окремої бюджетної програми будуть відрізнятись між собою, проте вони обов'язково матимуть спільну складову – оцінюють величину середніх витрат, які припадають на одну особу (споживача благ). Такою особою може стати один учень, житель громади, молода особа тощо. Тому, формула, яка запропонована вітчизняними дослідниками Б. Малиняком та В. Горином  $ЕФЕКТИВНІСТЬ = \frac{БЛАГО}{ВИТРАТИ}$  (1) [2, с. 29], яка передбачає відносну оцінку співставлення благ із понесеними для його надання витратами, у контексті визначення ефективності реалізації місцевими органами влади бюджетних програм трансформується у формулу (2):